

DE STANDAARD DER LETTEREN

VRIJDAG 15 SEPTEMBER 2017
NR 3408

dS De
Standaard

‘KOM
MAAR
OP MET
JE VRAGEN
OVER DE
DOOD!’

ERIC DE KUYPER
WORDT 75

BOEK V/D WEEK

Kippenvel
getekend
Colm Tóibín

L3

BIOGRAFIE

Prins Charles,
een koningskind
op kousenvoeten

L4

INTERVIEW

Valeria Luiselli:
‘Geweld begint
bij de taal’

L12

‘Kijk! Kijk! Kijk! Het

Feest! Eric De Kuyper, in de jaren tachtig en negentig dé cultschrijver van de Lage Landen, is jarig. ‘Als ik zie hoelang ik intussen moet scrollen op het internet vooraleer ik bij mijn geboortejaar 1942 aankom, dan weet ik het wel: driekwart eeuw is geen peulenschil.’ **JELLE VAN RIET**

Van nabij gezien is het een liefelijk taferel. Aan een rieten tafeltje in een in warm nazo-merlicht badende winter- tuintje zit de jarige Eric De Kuyper koffie te drinken en verjaardagsgebak te eten. Niet zomaar gebak, maar het door zijn hele familie uitverkoren merveilleuxje – weten we dankzij *De hoed van tante Jeannot*, een van de romans waarin De Kuyper teder terugblijkt op zijn kinderjaren. Op zondag rond de tafel bij tante Jeannot nam niemand van de familie genoegen met een mokka of een éclair. Tante Jeannot nog het minst. Daarom nam zij op een gegeven moment ‘de radicale beslissing’ voortaan enkel nog merveilleux in te slaan. ‘Per dozijn, want ze verwachtte ook altijd onver- wacht bezoek.’

Het beeld uitzoekend ruimt het liefelijke plaats voor het morbide. De winter- tuintje maakt deel uit van het Lakense Atelier Salu, waar vanaf 1872 drie generaties beeldhouwers zich gewijd hebben aan grafkunst. Het atelier mag dan met veel fijnevoeligheid gerestaureerd zijn, hier ademt onvermijdelijk een geest van wat voorbij is. Alle her en der tussen de plan- ten opgestelde sculpturen verbeelden de droefenis om een dode geliefde en zijn, zo toont het shot vanuit de lucht, gipsen versies van de bronzen figuren op het aangrenzende kerkhof. De Kuyper, die de feestlocatie koos, wil duidelijk niet om de dood heen dansen op zijn vijfenzeventig- ste verjaardag. ‘Kom maar op met je vra- gen over de dood!’

Als bij toverslag verandert de winter- tuintje in de setting van een stomme film, De Kuyper in een acteur. Zijn theatrale mime – wijd opengesperde mond en ogen, de handen in een groots afwerend gebaar – zegt dat hij op de hielen wordt gezeten door een spook met een sikkel. Hij speelt angst. ‘De dood komt sowieso; het beste is je daarbij neer te leggen. Zo- lang het goed gaat, doe ik natuurlijk lustig verder. Maar mocht het nu aflopen, dan zou ik dat niet oneerlijk vinden. Ik heb toch geen recht op meer? Ik heb prachtige mensen ontmoet en alles ge- daan wat ik wilde. Soms met catastrofale consequenties, maar ook die had ik aan mezelf te danken. Mijn leven overschou- wend overvalt mij eenzelfde gevoel van volheid als wanneer ik kijk naar wat plaatsvond in de geschiedenis tussen 1800 en 1875: wat een overdaad!’

Gelukkig heb ik vrij snel geleerd dat de vergankelijkheid ook iets waardevols is. Dat de onverbiddelijkheid van het leven tegelij- kertijd ook de schoonheid van het leven is

© Jimmy Kets

Flexibel avant la lettre

Vol en overdadig dekken de lading wel. Zo zijn er de vele studies: theaterre- gie aan het RITCS, filosofie en massa- communicatie aan de VUB en een PhD semantiek in Parijs bij professor A.J. Greimas. Er zijn de vele loopbanen: bij de BRT waar hij filmaankoper was en een eigen programma had (*De andere film*); bij diverse bladen waarvoor hij film, opera en theater recenseerde; aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen waar hij doceerde en met zijn vriend Emile Poppe de afdeling Film & Opvoe- ringkunsten oprichtte; bij het Nederlands Filmmuseum waar hij directeur was. Hij woonde afwisselend in België, Nederland, Frankrijk en Duitsland en bouwde tus- sendoor, op zon- en feestdagen, aan een magnifiek oeuvre: films en boeken.

‘Ik ben er nooit in geslaagd mij tot één (kunst)gebied te beperken. Ik huppel van het ene naar het andere’, schrijft De Kuyper in zijn essaybundel *Applaus*. ‘Ik zal en wil altijd een dilettant blijven, op alle gebieden waarop ik mij begeef.’ De vloek van een teveel aan hartstochten? ‘Carrièrematig wel, ja, want als ik het bij de BRT had uitgezonden, dan was ik daar uiteindelijk wel directeur-generaal geworden. Maar goed, ik heb niet het ta- lent om mij, zoals een Roland Barthes, Anne Teresa De Keersmaeker of Chantal Akerman, monomaan op één iets te rich- ten. Ik ben een situationist: ik zet mijn talenten in naargelang de context. Altijd met hart en ziel, maar zodra de context me te routineus wordt, ben ik weg. Je zou ook kunnen zeggen dat ik al flexibel was nog voor het woord hip werd.’

Misschien zit zijn grote talent wel juist in dat dilettantisme? Tenslotte weet De Kuyper als geen ander het plezier dat hij schept in alles wat hij doet, over te brengen op de lezer, de toeschouwer, de student. ‘Mijn moeder zei aldooor kijk! Kijk! kijk! – daarbij haar vinger wijzend naar wat ik moest zien. Zij leerde mij kij- ken, want zelfs als ik niet zag wat zij zag, intrigeerde het mij. Datzelfde kijk! kijk! kijk! ligt aan de basis van alles wat ik doe. Daarom ook houd ik zo van het Ne- derlandse woord mededelen, omdat daar- in het delen, het sharing, al vervat ligt. Het maakt de mededeling genereus: ik wil dat jij het ook ziet, dat jij hier ook opgewonden van geraakt, of ontroerd of boos. Het doet er dus niet toe of ik regis- seer of schrijf of lesgeef, zolang die over- dracht maar plaatsvindt.’

De kunst van de verveling

Een andere belangrijke leermeester van De Kuyper was tante Jeannot, ‘de tante aller tantes’. Zij nam de kleine Eric mee naar de opera en liet hem zien hoe het moest: ‘Zij was de ideale toeschouwer omdat zij genoot van het toeschouwer- zijn, zelfs wanneer ze zich vervelde. Zij leerde mij de kunst van de verveling. Neem nu Wagner. Bij hem zit je gegaran- deerd af en toe in te dutten, maar ook dat brengt iets bij. Toen ik in 1981 op het filmfestival van Salsomaggiore mijn de- buutfilm *Casta Diva* voorstelde, zei ik aan de juryleden: wees niet bang om in slaap te vallen want als je wakker schiet, zal je iets prachtigs zien en je afvragen wat je hebt gemist. Dat geldt natuurlijk ook voor de literatuur, die de kunst is van de lezer en niet van de schrijver. De

3 FAVORIETEN

1. Aan zee (1988) en De hoed van tante Jeannot (1988)

Dat zijn twee boeken, juist – we spelen ‘n beetje vals – maar beide horen tot De Kuy- pers vijfdeelige autobiografie van de kinderjaren en zijn in eenzelfde onnavolgbaar licht-voetig-ironische toon ge- schreven. In *Aan zee*, zijn de- buut, roept hij de zomers aan zee in Oostende in herinne- ring. In *De hoed van tante Jeannot* schetst hij taferelen uit de kinderjaren in Brussel. Schrijver **Leo Pleyser**: ‘Soms denk ik: het kookvuurtje van het verleden laat de pan van het heden wat te snel ver- dampen als je niet op- past. Maar als ik deze ro- mans lees, heb ik het gevoel dat bij De Kuyper dat kook- vuurtje altijd precies de juiste temperatuur heeft.’

2. Het teruggevonden kind (2007)

Essaybundel én belangrij- adendum bij bovengenoemde autobiografie. De Kuyper ver- kent met Walter Benjamin en Roland Barthes begrippen als ‘flaneren’ en ‘slapen’, doet met Marcel Proust onderzoek naar het schrijven over ‘kind- zijn’ en legt gaandeweg de kern van zijn schrijverschap bloot. ‘Een schrijver vindt geen herinneringen terug’, stelt hij. ‘Hij graaft ze bloot via archeologisch spoorwerk.’ Schrijver **Koen Peeters**: ‘Eric De Kuyper is de man van de zachte herinneringen aan het verleden. Hij raakt de dingen van vroeger aan, in de voet- sporen van Benjamin, Proust en Barthes. Hij ontmaskert ze en vindt er die ene persoonlij- ke boodschap aan hem in.’

3. Te vroeg... te laat... (1994)

Een reeks dagboeknotities waarin De Kuyper verslag doet van een emotioneel, nogal turbulent verblijf in Frankfurt, waar hij in 1993 gastdocent was aan de Goe- the Universität Frankfurt. De Kuyper gaf er college over zijn eigen films, over Holly- woodfilms en over de licha- melijkheid van acteurs. Mooi, maar De Kuyper doet hier toch vooral het relaas van zijn ontbarmbare verliefdheid op Jim, een van zijn studen- ten. Een liefde die helaas on- beantwoord bleef. Uit de tijd dus toen verliefd worden nog tormenten met zich bracht. Te vroeg... te laat... is **Char- lotte Mutsaers’** lievelings- boek ‘vanwege de melanco- lie daarin die altijd snijdend is en toch zo zacht’.

leven is merveilleux'

'Mocht het nu aflopen, dan zou ik dat niet oneerlijk vinden. Ik heb toch geen recht op meer?' © Jimmy Kets

• Vervolg van blz. L7

ideale lezer geniet van het lezen, zelfs als het boek niet zo geweldig is.

Maken teleurstelling en frustratie niet deel uit van alle passionele liefdes? 'Tien jaar geleden werd ik onverwachts verliefd en zoals alle verliefden hemelde ik de aanbestede op. Toen een vriendin me terecht vroeg of hij dan géén negatieve kanten had, kwam ik instant met een hele lijst: alle keerzijden van zijn positieve eigenschappen. Hij is koel, ja, maar daar tegenover staat zijn standvastigheid die ik zo bewonder. Enzovoorts. Met de liefde voor opera is het niet anders: je houdt van het positieve en neemt er het negatieve bij in het besef dat dit onmogelijke kunst is. Perfectie bestaat niet in opera. En toch ga je elke keer terug, omdat het wonder dat alle elementen op een magische manier samenkomen er telkens in zit, zij het enkel virtueel.'

Verliefd zijn is 'een grote aaneenschakeling van ellende en frustratie', weet hij al sinds zijn eerste crush. 'O ja, verliefd zijn is een ontzettend moeilijke opdracht. Altijd ligt de catastrofe op de loer. Toen ik laatst verliefd werd, dacht ik: o jee, ga ik daar nog aan beginnen? Op mijn leeftijd! Eerdere relaties – ik had er niet zo veel, hoor, maar wel heel bijzondere – waren stukgelopen of gewoon uitgedoofd en nu genoot ik al twintig jaar van de rust. Als ik verliefd wilde zijn, moest het dit keer zonder alle tormenten van dien. Kortom: ik mocht niet dezelfde fouten maken als destijds. Het is me gelukt, meld ik nu met trots. Op dat vlak heb ik dan toch enige wijsheid verworven. Het geheim komt hierop neer: *why ask for the moon if you have the stars?* Streef niet het ideaal na, concentreer je op waar het wél schijnt te lukken.'

Toverstokje

De Kuypers sleutel tot de liefde klinkt niet zo anders dan het adagio waarmee hij is opgegroeid en dat al in zijn debuut *Aan zee* van de bladzijden spat: let niet op de ellende. Kijk! kijk! kijk! naar de schoonheid. *La vita e bella!* 'Ik ben – het is een godsgeschenk – opgegroeid tussen vrouwen die de kunst bezaten om het leven te zien als een wonder: mijn moeder, grootmoeder Bontje, tante Jeanne, tante Mimi, mijn tien jaar oudere zus Annie ... 't kon niet op. Allemaal zetten zij het mooie aan, drukten zij het mindere naar de achtergrond. Met andere woorden, ik heb het van geen vreemden.' En dus puurt De Kuyper uit zijn jeugd – geboren in de oorlogsnacht van 2 september 1942, twee maanden later sterft vader aan tbc, moeder blijft alleen achter met vijf kinderen, in armoede – geen dickensiaans drama. Liever blikt hij terug op een met een toverstokje aangeraakte kindertijd.

'Ik heb het kind dat de dingen onderzocht opdat ze hun toverachtige kant zouden openbaren inderdaad bewaard, maar ben het onderweg ook weleens kwijtgeraakt, hoor. Af en toe liep het wat minder, bijvoorbeeld toen ik plots via mijn vriend met twee kinderen werd geconfronteerd terwijl ik er geen wilde. Maar dan riep ik mezelf tot de orde en dwong ik mezelf om weer het wonder te ervaren in het dagelijkse. En zie, een heel nieuw gamma aan verwondering ontstond, dankzij die kinderen! Ik bewonder Engelse schrijfsters zoals Virginia Woolf, Margaret Drabble, Elisabeth Taylor, Anita Brookner, Rumer Godden en Barbara Pym omdat hun naïviteit en kinderlijke opmerkzaamheid intact gebleven zijn. Hierdoor zijn zij geweldig humoristisch, want als je de wereld met kinderlijke precisie observeert, krijg je automatisch komische boeken. Het leven is nu eenmaal bizar en vol humor.'

Zomer en winter

Het leven is, zeker voor De Kuyper, ook een grote opvoering. Hoe hij hier in

de met grafsculpturen bevolkte winter-tuin van Atelier Salu zeer precies si-gaartjes zit te roken, in driedelig pak – hij is een geslaagde opvoering op zich. Van het naburige schimmenrijk onder-vindt hij niet de minste last. 'Dit wonderbaarlijk atelier en het kerkhof waren ook de setting van mijn film *Les nuits d'été*, een verbeelding van de gelijknamige liederencyclus van Hector Berlioz. Ik heb die film hier gedraaid vanwege de literaire context van Berlioz' muziek, zes gedichten van Théophile Gautier die het hele leven omvatten: de jeugd, de liefde, de aftakeling en de dood. Zo kreeg je iets feeërieks, zomernachten, op een kerkhof. Dat dubbele zit, denk ik, in al mijn werk. Mij fascineren nu eenmaal de zomer én de winter, de voor- én de achterkant, het echte en het niet echte, Dr Jekyll én Mr Hyde, want zo steekt de wereld nu eenmaal in elkaar.'

'Dat dubbele is er ook op lichamelijk vlak, iets waar Anne Teresa De Keersmaecker intensief mee bezig is: een lichaam hebben en een lichaam zijn. Gezien mijn onaantrekkelijke uiterlijk – ik was te lang, had te grote oren en een te grote neus en was op mijn twintigste in volle Beatlekapseltijd al kaal – heb ik me noodgedwongen moeten bezighouden met de vraag: hoe kom ik over? Door me te kleden zoals ik me kleed maakte ik het acceptabel, want ik in T-shirt en shorts op de zeedijk is niet om aan te zien. Wat ik daar verder zie, is ook niet om aan te zien, maar ik wil zo niet verschijnen voor mijn medemens. Vandaar ook mijn fascinatie voor mooie mensen en mooie lichamen. Hoe ga je daarmee om, want schoonheid kan ook een last zijn. Sommige mooie mensen vinden het vervelend om aldoor bekeken te worden. Kortom, het is voor iedereen moeilijk.'

Mankepoot

Bij een verjaardag horen naast de oblige merveilleux ook wensen. Wanneer ik hem de vele zoete verjaardagwensen voorlees die bewonderaars me hebben toegestuurd (onder hen Leo Pleysier, Koen Peeters, Josse De Pauw, Ivo van Hove, Jan Decorte, Gudrun De Geyter, Jan Vanriet en Sven Gatz) is hij zichtbaar ontroerd. Charlotte Mutsaers, die over twee maanden dezelfde 'magnifieke leeftijd' bereikt, wenst hem nog evenveel goede en vruchtbare jaren toe als ze zichzelf toewenst: 'dat zijn er vijftien en misschien nog wel een beetje meer'. Uiteraard om aan zijn al 'weergaloos mooi oeuvre' nog boeken, films en kikkadozen toe te voegen. 'Als ik niet ziek word en mijn verstand niet verlies, is dat alleszins mijn plan. Een mankepoot neem ik er wel bij, maar ik wil geen vijftien jaar waarin mijn leven zich vernauwt tot het uitstellen van het sterven.'

'Als kind had ik grote moeite met de dingen die voorbijgaan. Vanaf half augustus panikeerde ik al, te weten dat dra de zoete vakantie weer zou overgaan in de ellende van de school. Ik kon ook moeilijk verkroppen dat bloemen verwelken, dat de schoonheid en de geur van de roos vergaan. Gelukkig heb ik vrij snel geleerd dat de vergankelijkheid ook iets waardevols is. Dat de onverbiddelijkheid van het leven tegelijkertijd ook de schoonheid van het leven is. Mijn moeder zei altijd: wat we hebben gehad, hebben we gehad. En zo is het. Het doet pijn, maar hé, het was toch mooi?'

Naar aanleiding van deze verjaardag verschijnt 'Het samenspel tussen Dr. Jekyll en Mr. Hyde', Vantilt, 64 blz., 7,50 €. Tot 1 januari biedt uitgeverij Vantilt de boeken van De Kuyper aan tegen 7,50 €. Op 21 september om 20 uur kunt u De Kuyper aan het werk zien in de Gentse boekhandel Limerick. Op 28 september om 20 uur is hij te gast bij Passa Porta.

'Silent navigations'. © Joke Floreal

'Prima mater', 'Haft' en 'Cradle song' (foto's uit het boek, niet zoals dit werk in Geraad)